CONTEXT

Časopis za interdisciplinarne studije
12:2 (2025), 125-127
Prikaz knjige - Book Review
DOI: 10.55425/23036966.2025.12.2.125

Dževada Šuško, *Faith and Loyalty*: *Bosniaks and the Austro-Hungarian Empire*, The International Institute of Islamic Thought, 2024, 218 str., ISBN 979-8891-930-43-8 (hardback) | ISBN 979-8891-930-44-5 (paperback) | ISBN 979-8891-930-45-2 (ebook)

U interesovanju za političku i društvenu historiju Bosne i Hercegovine, jedno od najvažnijih pitanja jeste odnos domaćeg stanovništva prema velikim silama koje su tokom stoljeća imale presudan utjecaj na sudbinu ove zemlje. Posebno je to vidljivo u prijelomnim momentima kada se mijenjao državno-pravni okvir – od Osmanskog Carstva, reformi tanzimata, preko austrougarske uprave, pa sve do dvije Jugoslavije. Iako se u historiografiji često naglašava uloga velikih sila i nametnutih struktura, manje pažnje se posvećivalo unutrašnjem pogledu – kako su sami Bošnjaci, između ostalog, doživljavali vlastitu poziciju i oblikovali odgovore na izazove novog političkog poretka. Knjiga *Faith and Loyalty: Bosniaks and the Austro-Hungarian Empire* autorice Dževade Šuško predstavlja jedan od ozbiljnijih pokušaja da se na temelju širokog spektra izvora i interdisciplinarnih pristupa ponudi odgovor na to pitanje.

Sadržaj i struktura knjige

Knjiga se sastoji od pet poglavlja, uz *Uvod*, *Zaključna razmatranja*, *Sažetak*, *Bibliografiju*, *Bilješke* i *Appendix*. Prvo poglavlje, *Conceptualization of Loyalty?* (str. 1–33), bavi se konceptualizacijom lojalnosti – od filozofskih i teoloških pristupa u Bibliji i Kur'anu, preko islamske političke misli, pa sve do sociooloških i historijskih interpretacija lojalnosti u kontekstu država i manjina. Time autorica postavlja teorijski okvir za razumijevanje lojalnosti ne samo kao političkog nego i kao emotivnog i identitetskog fenomena.

U drugom poglavlju, *Bosniaks as Indigenous European Muslims* (str. 34–52), daje pregled historije Bošnjaka kao autohtonih evropskih muslimana – od predosmanskog perioda, preko osmanske vlasti, pa do postosmanskog vremena.

Posebno je naglašen kontinuitet vjerskog i jezičkog identiteta, što je važno za razumijevanje reakcija bošnjačkog stanovništva nakon austrougarske okupacije 1878. godine.

Treće poglavlje, *The Congress of Berlin and the Incorporation of Bosnia into European Affairs* (str. 55–71), usmjerava pažnju na Berlinski kongres i uključenje Bosne i Hercegovine u evropske političke tokove. Autorica precizno analizira geopolitičke odnose i naglašava koncept Srednje Evrope, koji će se kasnije reflektovati u austrougarskim nastojanjima da Bosnu učini integralnim dijelom Monarhije.

Competing Loyalties or a Strategy for Survival: Loyalty to Bosnia, the Sultan or to Austria-Hungary? (str. 74–101) naziv je četvrtog, ujedno i najdinamičnijeg tematskog poglavlja jer donosi analizu sukobljenih lojalnosti: lojalnost Bosni, lojalnost sultanu ili lojalnost Austro-Ugarskoj. Autorica pokazuje kako su se Bošnjaci kretali između otpora, migracija i pokušaja prilagodbe. Istovremeno, detaljno su obrađene austrijske politike prema muslimanskom stanovništvu nakon uspostavljanja vlasti, uključujući i različite strategije i kontrole.

Peto poglavlje, *Bosniak Intellectuals as Mediators to Spread Loyal European Citizenship* (str. 104–139), istražuje ulogu bošnjačkih intelektualaca, političkih stranaka i vjerskih autoriteta u artikuliranju nove građanske i političke lojalnosti. Poseban naglasak stavljen je na reisul-ulemu i druge vjerske učenjake koji su pokušavali uskladiti islamski identitet sa životom pod nemuslimanskom vlašću. Također su analizirani procesi modernizacije kroz ustav, parlament i izbore, kao i služba Bošnjaka u austrougarskoj vojsci, što je predstavljalo važan element integracije u Monarhiju.

Zaključna razmatranja (str. 142–148) sumiraju glavne rezultate rada i naglašavaju da je koncept lojalnosti bio ključan za razumijevanje opstanka i djelovanja Bošnjaka u okviru multinacionalnog Habsburškog carstva. *Appendix* (str. 149–157) donosi dodatne izvore i pregled relevantne dokumentacije, dok *Bilješke* (str. 158–202) nude detaljan kritički aparat. Knjiga završava *Bibliografijom* (str. 203–211), koja svjedoči o opsežnosti autoricinog istraživanja, te *Sažetkom* na engleskom jeziku.

Naučni doprinos i kontekst

Ono što ovu knjigu čini posebno vrijednom jeste činjenica da autorica koncept lojalnosti analizira interdisciplinarno – povezujući filozofiju, religijske studije, sociologiju i historiju. Na taj način, lojalnost nije shvaćena samo kao politički stav, već i kao dinamičan proces u kojem se prepliću identitet, vjera, pragmatizam

i strategija preživljavanja. Odnosno, sve je to vrtlog u kojem su se našli Bošnjaci tog perioda, 'boreći' se za svoje mjesto pod nebom između istoka i zapada. U poređenju s ranijim knjigama o austrougarskom periodu, knjiga Dževade Šuško jasno doprinosi produbljivanju razumijevanja bošnjačkog odgovora na novu vlast. Dok se klasična austrougarska historiografija fokusirala na političko-upravne mjere Monarhije, Šuško u prvi plan stavlja perspektivu bošnjačkih aktera, njihovu misao, dileme i strategije. Time se otvara prostor i za reinterpretaciju bošnjačke političke historije kao historije aktivnog sudjelovanja i prilagodbe, a ne samo pasivne reakcije. U širem kontekstu, knjiga doprinosi razumijevanju evropskih muslimana i pitanja kako se manjinske zajednice pozicioniraju prema državama koje nad njima vrše vlast. Posebno je relevantna za savremene rasprave o odnosu vjere i politike, integracije i multikulturalizma u Evropi, naročito uzimajući period u kojem trenutno bdijemo i geopolitičku situaciju koja nas okružuje.

Snaga knjige leži u bogatoj upotrebi izvora – od arhivskih dokumenata, preko vjerskih spisa, do političkih tekstova i publicistike. Autorica uspješno balansira između teorijskog pristupa i empirijskih primjera, čime knjiga postaje dostupna i akademskoj i široj publici. Stil pisanja je jasan i strukturiran, a poglavlja logično povezana.

Faith and Loyalty je knjiga koja će biti dragocjena prije svega istraživačima i studentima historije Bosne i Hercegovine, osmanske i austrougarske historije, ali i svima koji se bave pitanjima identiteta, religije i politike u širem evropskom kontekstu. Knjiga može poslužiti kao literatura na univerzitetskim predmetima, odnosno i kursevima iz historije jugoistočne Evrope, islamskih studija, političke historije i studija religije. Također, njen sadržaj može biti koristan i za širu čitalačku publiku zainteresiranu za razumijevanje složenih odnosa između vjere i države, manjina i imperija, lojalnosti i preživljavanja.

Knjiga Dževade Šuško predstavlja važan doprinos bosanskohercegovačkoj i evropskoj historiografiji. Njome se otvara novo poglavlje u proučavanju bošnjačke historije, gdje su lojalnost i vjera predstavljene kao ključni elementi razumijevanja političkog i društvenog položaja Bošnjaka u austrougarskom periodu. Iako postoje mjesta za dalja istraživanja, rad postavlja visoke standarde i služi kao inspiracija za buduće studije. *Faith and Loyalty* je djelo koje podjednako osvjetljava prošlost i postavlja pitanja relevantna za sadašnjost i budućnost evropskih muslimana.

Meldin Kešetović